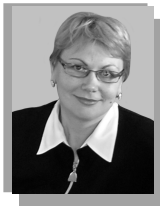

УДК 364.442.2:615.015.6:327

*Пилипенко К. С.,
магістр соціальної роботи,
факультет соціально-
психологічних наук
та управління,
Національний
педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

*Науковий керівник –
Романова Н. Ф.,
доцент кафедри теорії та
технології соціальної роботи,
факультет соціально-
психологічних наук та управління
Національний
педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

МІЖНАРОДНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОЕКТИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ІН'ЄКЦІЙНИХ НАРКОТИКІВ

У статті проаналізовано зміст міжнародних соціальних проектів у сфері соціальної роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків як групи підвищеного ризику до ВІЛ-інфекції. Описано основні напрямки співпраці між міжнародними донорами та українськими бенефіціаріями. Визначено загальні підходи й модель роботи міжнародних донорів з державними та недержавними організаціями.

Ключові слова: *споживачі ін'єкційних наркотиків, міжнародні соціальні проекти, соціальна робота, ЗПТ, зменшення шкоди, бенефіціарії.*

В статтє проанализировано содержание международных социальных проектов в сфере социальной работы с потребителями инъекционных наркотиков как группы повышенного риска ВИЧ-инфекции. Описаны основные направления сотрудничества между международными донорами и украинскими бенефициариями. Определены общие подходы и модель работы международных доноров с государственными и негосударственными организациями.

Ключевые слова: *потребители инъекционных наркотиков, международные социальные проекты, социальная работа, ЗПТ, уменьшение вреда, бенефициары.*

The article analyzes the content of international social projects in the field of social work with injecting drug users as high risk for HIV infection. The basic directions of cooperation between international donors and Ukrainian beneficiaries. The general approach and model of international donors and non-governmental organizations.

Keywords: *injecting drug users, international social projects, social work, SMT reduce harm beneficiaries.*

Запит українського суспільства на отримання допомоги шляхом реалізації міжнародних соціальних проектів і програм з протидії наркоманії та поширення ВІЛ-інфекції й захворювань на СНІД дуже високий, оскільки Україна продовжує залишатися у категорії країн із концентрованою стадією епідемії ВІЛ-інфекції [6], що зосереджена, в основному, серед споживачів ін'єкційних наркотиків та інших груп підвищеного ризику, серед яких особи, які надають сексуальні послуги за винагороду; чоловіки, які мають сексуальні стосунки з чоловіками; статеві партнери споживачів ін'єкційних наркотиків; клієнти осіб, які надають сексуальні послуги за винагороду та статеві партнери чоловіків, які практикують секс із чоловіками [7]. Загалом, якщо кількість офіційно зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції станом на 01.01.2013 р. становила 223 585 випадків, то на 01.01.2015 р. вона суттєво зросла, та складає 264 489 випадків [2].

Наразі, міжнародні благодійні фонди активно працюють в Україні з провідними громадськими організаціями (мережа ЛЖВ, ВІЛ-сер-

вісні організації), які надають послуги споживачам ін'єкційних наркотиків з числа груп підвищеного ризику щодо інфікування до ВІЛ, а серед державних органів влади – Міністерством охорони здоров'я, Міністерством соціальної політики, Міністерством освіти та науки, Міністерством молоді та спорту та ін. Важливо зазначити, що має місце недостатня популяризація результативності міжнародних соціальних проектів для широкого загалу. Як правило, ця інформація активно поширюється тільки серед вузького кола експертів і фахівців, дещо рідше – серед громадських організацій, про неї також можна дізнатися на сайтах провідних міжнародних донорів. Але представники груп ризику не завжди мають доступ до їх сайтів, як і соціальні працівники, які з ними працюють у процесі надання соціальних послуг [12].

Загалом, науковий аналіз основних аспектів реалізації міжнародних соціальних проектів із різними соціальними групами висвітлено у працях О. М. Балакіревої, М. Ю. Варбан, В. І. Курпіти, Н. В. Леончук, В. В. Лях, В. І. Петренко, Н. Ф. Романової, О. Т. Сакович, Т. В. Семигіної, Л. О. Шульги та ін. У цих роботах детально реалізуються результати впровадження інноваційних міжнародних проектів, їхня оцінка та моніторинг, описуються шляхи покращення діяльності. Проте, бракує аналітичних досліджень, які б описували базові підходи й моделі цієї діяльності у сфері соціальної роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків як групи підвищеного ризику до ВІЛ.

Мета статті – описати діяльність міжнародних соціальних проектів у сфері соціальної роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків та визначити основні підходи й моделі роботи міжнародних донорів з державними та недержавними організаціями.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до українського законодавства, міжнародними благодійними організаціями вважаються організації, діяльність яких поширюється на територію України і хоча б одну іншу державу. Її засновниками можуть бути не тільки громадяни України, але й іноземні громадяни, які досягли 18 років, а також юридичні особи, незалежно від форм власності. Проте, створювати благодійні організації не мають права органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації України, що фінансуються з державного бюджету. Реєстрацію всеукраїнських і міжнародних благодійних організацій здійснює Міністерство юстиції України [3].

Аналіз діяльності міжнародних донорів свідчить, що упровадження цільових проектів, спрямованих на профілактику ВІЛ/СНІДу, набуває

дедалі більшого поширення в Україні. Серед основних міжнародних донорів достатньо велика кількість міжнародних організацій, серед яких найбільш відомі: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Європейське регіональне бюро, Міжнародний Фонд "Відродження"; Фонд Народонаселення ООН (UNFPA); ІНАТІ, Міжнародний Інститут проблем ВІЛ/СНІДу та туберкульозу; UNAIDS (Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІД); Глобальна бізнес-коаліція проти ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та малярії (GBC); UNDP, Програма розвитку ООН в Україні; UNICEF, Дитячий фонд ООН; UNODC, Управління ООН з наркотиків та злочинності; USAID (Регіональна місія Агентства США з міжнародного розвитку в Україні, Молдові та Білорусі); МБФ "Альянс громадського здоров'я"; Глобальний Фонд для боротьби зі СНІД, туберкульозом та малярією; СНІД-Фонд Елтона Джона (EJAF); Європейська Комісія (EU/TACIS); The Big Lottery Fund британський благодійний фонд; Фонд Білла Клінтона; "СНІД-Фонд "Схід-Захід" (AFEW); Американський міжнародний альянс охорони здоров'я (AІНА); Міжнародна кампанія зі СНІД (WAC) та ін.

Усі зазначені організації приділяють велику увагу роботі з ВІЛ-позитивними людьми, переймаються станом громадського здоров'я, проблемами наркозалежних осіб і впроваджують профілактику соціально-небезпечних захворювань. Усі вони співпрацюють не тільки з громадським, але й державним сектором суспільства шляхом надання фінансової й технічної підтримки відповідних програм. Основними напрямками співпраці між міжнародними донорами та українськими організаціями є: фінансова підтримка, технічна допомога, інформаційна підтримка, розвиток регіонів, сприяння підсиленню лобіювання інтересів ЛЖВ на всіх державних рівнях, підвищення толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних людей у суспільстві, адвокація їх інтересів на міжнародному рівні тощо [11].

Огляд означених місій і завдань основних міжнародних донорів свідчить, що метою проектної діяльності міжнародних партнерів у сфері протидії поширення ВІЛ/СНІДу, наркозалежності, туберкульозу, вірусних гепатитів та інших соціально небезпечних захворювань є: покращення доступу груп ризику до життєзберігаючих лікарських засобів (ЛЗ) і виробів медичного призначення належної якості; контроль за їх використанням; підтримка пріоритетних послуг системи охорони здоров'я для досягнення бажаних результатів; надання технічної підтримки та забезпечення ресурсами відповідних державних програм і заходів.

Також досить часто визначається подальше вдосконалення механізмів, практичних рекомендацій і стандартів надання ЗПТ; вдосконалення процесів прийняття рішень щодо ВІЛ в Україні на основі обґрунтованих даних шляхом посилення співпраці між ключовими партнерами, нарощування потенціалу фахівців у галузі моніторингу й оцінки, підвищення якості стратегічної інформації; посилення контролю за ВІЛ-асоційованим ТБ; зменшення темпів розповсюдження ВІЛ-інфекції серед представників груп найвищого ризику та їх сексуальних партнерів, а також підвищення якості адміністрування програм і відповідальності національних організацій щодо відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу [1].

Ще одним важливим напрямком діяльності міжнародних донорів є пошук організацій на регіональному рівні. Як правило, координація міжнародних проектів здійснюється в рамках регіональних соціальних програм, у тому числі, й із боротьби з ВІЛ-інфекцією та супутніми захворюваннями, які відображають основні положення відповідної цільової програми.

Основні заходи регіональних програм спрямовані на стабілізацію епідемічної ситуації з ВІЛ-інфекції, впровадження в медичну практику ефективних методів діагностики, профілактики та лікування ВІЛ-інфекції і супутніх захворювань, що, у підсумку, повинно призводити до зниження показників захворюваності ВІЛ-інфекцією, рівня смертності, інвалідизації, підвищення якості та тривалості життя представників груп ризику та хворих на СНІД [5].

У процесі теоретичного аналізу нами було визначено, що в Україні більше 100 недержавних організацій (НДО), які задіяні у програмах профілактики поширення ВІЛ/СНІДу серед наркозалежних, оскільки саме у цій групі спостерігається високий рівень поширення ВІЛ-інфікування. Так, кількість зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції серед СІН за останні п'ять років має таку динаміку: 2011 р. – 4876 випадків; 2012 р. – 4324 випадки; 2013 р. – 4198 випадків; 2014 р. – 3870 випадків; 2015 р. – 3262 випадки (статистичні дані подані без урахування АР Крим, м. Севастополя, Донецької та Луганської областей) [9]. Тобто, незважаючи на поступове зменшення кількості випадків, цифри все ще залишаються достатньо високими, що потребує продовження роботи з міжнародними донорами.

У процесі реалізації існують певні проблеми, серед яких найбільш значимою є недостатня розбудова соціального партнерства між громадськими організаціями по роботі з СІН та з державними установами

та закладами, які надають соціальні послуги та не готові до використання комплексного підходу, який передбачає психологічні та соціальні послуги, консультації юриста та лікаря, інформаційну підтримку, групи самопомоги, організацію дозвілля тощо [8; 10].

Для кращого розуміння моделі роботи міжнародних донорів із державними та недержавними організаціями у сфері соціальної роботи з наркозалежними та ВІЛ-інфікованими людьми нами було проаналізовано ряд соціальних проектів і програм, які впроваджуються в Україні:

1) проект “Залучення місцевих організацій до розвитку моніторингу та оцінки відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу” (Проект МЕТІДА) (донор: Центр з контролю і профілактики захворювань США, згідно із Надзвичайним планом Президента США по боротьбі зі СНІДом (PEPFAR));

2) проект “Надання послуг зменшення шкоди для дітей та підлітків, які вживають наркотики, в Україні: досягти не охоплених послугами” (СНІД-Фонд Елтона Джона);

3) програма “Інвестиції заради впливу на епідемії туберкульозу та ВІЛ-інфекції” (Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією);

4) проект USAID “Реформа ВІЛ-послуг у дії” (Український центр контролю за соціальними хворобами МОЗ України, USAID);

5) проект ACCESS: Доступ спільнот до послуг з догляду та лікування ВІЛ через зміцнення систем (Центри контролю та профілактики захворювань США згідно з Надзвичайним планом Президента США по боротьбі зі СНІДом (PEPFAR));

6) проект “Доступ до тестування для уразливих груп” (Громадська організація “Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину “Єднання”, за технічної підтримки проекту RESPOND);

7) проект: “Розбудова потенціалу з метою реалізації якісних гендерно-чутливих інтервенцій зі зменшення шкоди в Україні” (“Французька міжнародна експертиза Ініціатива 5 % (Expertise France 5 % Initiative)”);

8) проект “Розширення доступу до медикаментозного підтримувального лікування (МПЛ) в Україні” (Національний інститут з проблем споживання наркотиків (США) у рамках партнерства зі Школою медицини Єльського університету).

У процесі дослідження виявлено, що співпраця міжнародних донорів із державними та недержавними організаціями визначається

спільною метою, робота повинна спрямовуватися на ефективний результат, допомогу має отримувати певна цільова аудиторія, прописано чітку систему контролю за реалізацією проекту чи програми, систему моніторингу й оцінки проведеної роботи, означено коло соціальних партнерів (див. рис. 1):

Рис. 1. Модель роботи міжнародних донорів із державними та недержавними організаціями

Загалом, модель роботи міжнародних донорів із державними та недержавними організаціями у сфері соціальної роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків і ВІЛ-позитивними людьми враховує всі необхідні етапи реалізації заходів, із відповідним аналізом, моніторингом та оцінкою самих бенефіціаріїв проекту. Серед недоліків слід зазначити про невисокий відсоток залучення соціальних працівників чи фахівців із соціальної роботи, які представляють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та надають соціальні послуги представникам груп ризику в ролі соціальних партнерів НДО [4].

Отримані результати зумовили такі висновки нашого теоретичного дослідження: впровадження міжнародних соціальних проектів у сфері соціальної роботи, в першу чергу, спрямоване на підтримку організацій недержавного сектору та медичних закладів, оскільки це дозволяє: розробляти та просувати ефективні програмні підходи у боротьбі з ВІЛ і пов'язаними з ним епідеміями в Україні; забезпечувати

доступ до комплексних послуг для груп ризику; впливати на політику з метою забезпечення стабільності послуг, зниження стигми та захисту прав представників уразливих груп; зміцнювати потенціал й мобілізацію ключових спільнот із метою активного залучення та дієвої участі у протидії епідемії ВІЛ/СНІДу.

Враховуючи це, вважаємо, що *перспективною темою подальших досліджень* є вивчення труднощів щодо розробки та реалізації соціальних проектів соціальними працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підготовка необхідних практичних рекомендацій щодо шляхів оптимізації даної діяльності.

Література:

1. Варбан М. Ю. Впровадження кейс-менеджменту в рамках реалізації проекту: “Збільшення доступності лікування ВІЛ-інфекції для представників груп ризику” / М. Ю. Варбан, Н. Ф. Романова, А. В. Токар, Л. О.Шульга // Соціальна робота в Україні: теорія і практика : науково-методичний журнал. – К., 2013. – № 1–2. – С. 108–117.
2. ВІЛ-інфекція в Україні // Інформаційний бюлетень. – 2015. – № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://autta.org.ua/files/files/43.pdf>. – Назва з екрана.
3. Закон України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” від 05.07.2012 р. № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>. – Назва з екрана.
4. Здоровий бюджет. Практика фінансового менеджмента для українських ВИЧ-сервісних організацій. – К. : Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине, 2009. – 188 с.
5. Кобиляцький Л. С. Управління проектами : навч. посіб. / Л. С. Кобиляцький. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.
6. Мониторинг и оценка программ и проектов : практическое пособие / О. С. Морозова, О. В. Варецкая, Д. Джонс и др. – К. : Оранта, 2008. – 144 с.
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я “Про затвердження Переліку та Критеріїв визначення груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ” від 08.02.2013 № 104.
8. Огляд роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків в Україні в контексті боротьби з епідемією ВІД/СНІД / Л. Амджадін, Л. Андрущак, І. Звершховська та ін. – К. : Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, 2005. – 168 с.

9. Річний звіт. МБФ “Альянс громадського здоров’я”, 2016.

10. Семігіна Т. В. Медіа-дискус стосовно ВІЛ/СНІДу: результати Всеукраїнського моніторингу друкованих ЗМІ / Т. В. Семігіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 2. – С. 74–82.

11. Стабильность и возможности. Обзор опыта обеспечения стабильной работы ВИЧ-сервисных НПО из различных финансовых источников / М. Варбан, А. Довбах, Ж. Пархоменко, Ю. Житкова и др. – К. : МБФ “Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине”, 2015. – 82 с.

12. Тюття Л. Т. Проектування в соціальній роботі // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”. – Вип. : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – Т. 47. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. – С. 84–87.